

Pääkirjoitus

Koulutuksen ja työelämän välinen yhteistyö

Marja-Leena Stenström

Dosentti, YTT
Jyväskylän yliopisto,
Koulutuksen tutkimuslaitos
marja-leena.stenstrom@ktl.jyu.fi

Pentti Nikkanen

Dosentti, KT
Jyväskylän yliopisto,
Koulutuksen tutkimuslaitos
pentti.nikkanen@ktl.jyu.fi

Käsitteet ”työelämä”, ”talouselämä”, ”elinkeinoelämä” ja ”yrityselämä” ovat teoreettiselta alaltaan laveita, jossain määrin sumeita ja osin päällekkäisiäkin (Nikkanen, Arffman, Huttunen & Välijärvi 2000, 121). Työelämä nähdään tässä tarkastelussa alaltaan laajimmaksi käsitteeksi. Osa siitä on talouselämää ja osa ei-talouselämää. Talouselämässä on mukana osa julkistakin sektoria. Talouselämä puolestaan si-

sältää elinkeinoelämän, mistä osa on yrityselämää - yksityistä sektoria - ja osa julkista sektoria. Usein kun koulutuksen yhteydessä puhutaan työelämästä, opettajat saattavat kysellä, eikö opettajan työ kuulukaan työelämään. Kysymys on aiheellinen ja vastaus siihen on yksiselitteisesti: ”Kyllä kuuluu”. Käytännössä on kuitenkin vakiintunut otsikon mukainen tapa erotella koulutuksen ja opetuksen kenttä muusta työelämän kentästä tarkasteltaessa ja vertailtaessa näitä kahta osapuolta.

Koulutuksen ja työelämän väliset yhteydet ovat tiivistyneet viime aikoina ja tulleet osaksi opetussuunnitelmaa. Keskeisessä roolissa koulutuksen ja työelämän yhteistyön rakentamisessa ovat erilaiset toimijat (opettajat, opiskelijat ja työelämän edustajat). Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa on otettu käyttöön kuuden kuukauden työssäoppimisen jakso, jossa opettajan ohella opiskelijan ohjaajana toimii työpaikkaohjaaja. Työssäoppiminen työharjoittelun muodossa on sisällytetty aikaisemminkin ammatilliseen opetukseen, mutta nykyisessä työssäoppimisessa kiinnitetään huomiota oppimiseen, ohjaamiseen ja toiminnan tavoitteellisuuteen. Työelämäyhteyksien korostaminen edellyttää koulutuskulttuurista, jossa painottuu erityisesti organisointi- ja yhteistyökyky, verkosto-osaaminen sekä ohjaamisen taito.

Kokemukset työssäoppimisjaksoista ovat olleet myönteisiä (Lasonen 2001; Tynjälä, Virtanen & Valkonen 2005; Tynjälä, Nikkanen, Volanen & Valkonen 2005). Koulussa ja työssä oppimisessa on keskeistä teorian ja käytännön vuorovaikutus ja integrointi ja sen kytkeminen henkilökohtaiseen reflektioon (Kolb 1984; Tynjälä & Collin 2000). Koulutuksen ja työelämän yhteistyö on auttanut ymmärtämään, millaisia taitoja työelämässä tarvitaan ja millaisia taitoja voidaan oppia vain työelämässä.

Koulutuksen ja työelämän yhteistyö edelleen tiivistyy toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, kun ammatiossaamisen näytöt liitetään ammatillisen peruskoulutuksen opetussuunnitelmaperusteiseen koulutukseen. Suomalaiseen ammatilliseen perustutkintoon kuuluvat näytöt edustavat uudenlaista järjestelmää, jossa yhdistyvät koulu- ja

työelämälähtöisen ammatillisen koulutuksen elementit ja jossa näytöt nähdään ammattiin oppimisen prosessina (Nyyssölä 2003a, b; Pohjolainen & Vesaja 2001; Stenström 2001; Virolainen 2001). Näyttöjen pilottiprojekteista saadut kokemukset osoittavat, että näytöt ovat tiivistäneet oppilaitosten työelämäyhteyksiä, lisänneet työelämälähtöisyyttä ja käytännön läheisyyttä sekä parantamalla opiskelijoiden motivaatiota esim. itsearvioinnin avulla (Nyyssölä 2003b). Näyttöjen asemaa ja arviointia tutkitaan myös eurooppalaisessa kontekstissa vuonna 2003 alkaneessa Leonardo da Vinci -projektissa ”Quality Assurance and Practice-Oriented Assessment in Vocational Education and Training” (QUAL-PRAXIS) (Stenström 2005).

Ammattikorkeakoulutuksessa on myös alusta alkaen painottunut työelämälähtöisyys. Ammattikorkeakouluopintojen tavoitteissa pyritään kiinnittämään erityistä huomiota työ- ja elinkeinoelämän vaatimuksiin. Ammattikorkeakouluopintojen tehtäväksi määritellään asiantuntijavalmiuksien antaminen opiskelijoille. Näitä asiantuntijaksi kehittymisen taitoja opiskelijat voivat testata projekti- ja päättötöissä sekä työharjoittelussa. Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden keskuudessa harjoittelulla ja opinnäytetyöllä nähdään olevan yhteyttä myös työpaikan saamiseen (Stenström, Laine & Valkonen 2005). Työharjoittelun järjestelyissä työelämän kanssa sovelletaan aloittain erilaisia yhteistyömalleja, jotka vaihtelevat pedagogiselta toteutukseltaan perinteisestä työhön lähettämisestä teorian ja käytännön yhdistävään malliin (Virolainen 2005). Samantyyppisiä tuloksia on saatu myös toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa, jossa myös työssäoppimisen

Työympäristöt ovat jatkuvassa muutoksessa globalisaation vuoksi.

mallit vaihtelevat aloittain. Ihanteellisenä mallina pidetty teorian ja käytännön yhdistävä malli toteutui ainoastaan sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa. Muilla aloilla oli myös pyrkimystä teorian ja käytännön kytkemiseen, mikä on todettu suotuisaksi lähtökohdaksi teorian ja käytännön yhdistämiseen. (Tynjälä, Virtanen & Valkonen 2005.)

Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden sijoittumista ja tutkinnon hyödynnettävyyttä koskevien tulosten perusteella (Stenström, Laine & Valkonen 2005) ammattikorkeakoulut ovat pystyneet vastaamaan kohtuullisen hyvin työelämän tarpeisiin. Valmistuneet kuitenkin kokivat, etteivät he ole saaneet riittävästi työelämässä tarvittavia asian tuntijavalmiuksia, joista osa saavutetaan vasta kokemuksen kautta. Opiskelijoiden työelämävalmiuksien kehittäminen tarjoaa haasteita ammattikorkeakouluille. Nyt kun ammattikorkeakoulut ovat kehittäneet järjestelmänsä ja vakiinnuttaneet asemansa suomalaisessa koulutuksessa, tulisi ammattikorkeakouluissa kehittyä pedagogisesti (ks. myös Vuorinen & Valkonen 2005).

Ammatillisten oppilaitosten opettajien työn luonne on muuttunut huomattavasti viime vuosien aikana (Tynjälä, Nikkanen, Volanen & Valkonen 2005; saatavilla myös osoitteesta <http://ktl.kyu.fi/ajankohtaista/verkkokj/>). Lisääntynyt yhteistyö työelämän kanssa edellyttää verkostojen luomista työelämään, mutta samalla myös opettajien keskinäisen yhteistyön lisäämistä mm. opetus- ja suunnitelmatyössä ja pedagogiikassa. Myös työelämän organisaatioissa halutaan kehittää verkostoja ja yhteistyötä oppilaitosten välillä.

Tämän aikakauskirjan ensimmäisessä artikkelissa teemana on työssäoppiminen. Professori Päivi Tynjälä ja tutkija Anne Virtanen analysoivat siinä tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kokemusten pohjalta, millaisten mallien mukaan työssäoppimista on järjestetty kyseisten alojen koulutuksessa. Lisäksi he tutkivat, millaisia opiskelijoiden kokemukset ovat oppimisen ohjauksesta ja mitä opiskelijat kokevat oppineensa työssään. Tynjälän ja Virtasen artikkeli perustuu kahteen työssäoppimisen tutkimukseen, joista yksi on Taitava Keski-Suomi -tutkimus ja toinen on Helsingin kaupungin suomenkielisissä ammatillisissa oppilaitoksissa toteutettu. Sekä tekniikan ja liikenteen että sosiaali- ja terveysalalla tutkimuksen tulokset olivat työssäoppimisjärjestelmän kannalta hyviä. Tulosten mukaan työssäoppimisen malleista perinteinen malli on väistymässä, ja toimintaa toteutetaan kehittyneempien mallien pohjalta.

FT Jouni Tuomen, YTM Outi Wallinin ja THM Anna-Mari Äimälän artikkelissa kuvataan metallialan yrityksissä toteutettujen mestari-kisälli -valmennuksien herättämiä ajatuksia, erityisesti

hiljaisen tiedon jakamisen rajoitteita ja ”mykän tiedon” kohtaamista koulutushaasteena. Mestari-kisälli -valmennus kuului osana yrityksissä läpivietyyn työviihtyvyyshankkeeseen, jota toteutti Pirkanmaan ammattikorkeakoulu. Hankkeessa tähdättiin yritysten ja niiden työyhteisöjen oppimiseen yhteisen keskustelun avulla. Tutkijat korostavat hankkeessa saamiensa kokemusten perusteella, että hiljainen tieto ei tavanomaisesti ymmärrettynä kerro kaikkea keskustelun alla olevasta ilmiöstä. He painottavat ilmiöön kietoutuvaa asennetta ja halua tiedon jakamiseen. Tutkijat kritisoivat hiljaisen tiedon jakamisoptimismia. He painottavat, että jakamisen ehdot ovat moninaiset, eivät pelkässä puheessa ja taidossa. Tutkijoiden mukaan kyse ei ole erillisestä tiedon lajista, vaan eräästä hiljaiseen tietoon sisältyvästä piirteestä, jolle artikkelissa on annettu työnimeksi ”Mykkä tieto”.

Dosentti Aini-Kristiina Jäppisen artikkeli tarkastelee monikielistä ja monikulttuurista työelämää korkea-asteen ja ammatillisen koulutuksen uutena haasteena. Jäppisen mukaan työympäristö on yhä useammalle työntekijälle myös oppimisympäristö. Kun työympäristöt ovat jatkuvassa muutoksessa globalisaation vuoksi, Jäppisen mukaan on oleellista varmistua, että uudentyyppiset korkea-asteen ja ammatillisen koulutuksen vieraskieliset oppimisympäristöt tukevat paitsi kielellisiä taitoja, myös muita valmiuksia, joita tulevaisuuden työelämässä tarvitaan.

KT Mervi Friman paneutuu artikkelissaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden käsityksiin hyvästä työstä, ammatillisuudesta ja asiantuntijuudesta, jota teema-alueella hän lähestyy työetiikan, ammattietiikan ja työmoraalin näkökul-

mista. Käsitteistö ohjaa hakemaan opiskelijoiden vastauksista määrittelyjä siitä, mitkä toimintatavat olisivat hyviä ja oikeita. Tekijän mukaan ammattikorkeakouluopetuksen tulisi sisältää teoriana ja käytäntöinä elementtejä, jotka ohjaisivat opiskelijoita erittelemään suhdettaan työn maailmaan myös näistä perspektiiveistä.

Professori (emerita) Pirkko Anttila esitteli uuden metodologia-kirjansa Ammatillisen ja amk-koulutuksen tutkimuspäivillä lokakuussa. Professori Anttila näkee artikkelissaan ”Tutkimuksellinen orientoituminen ammattikorkeakoulujen t&k-toiminnan haasteena” yhdeksi ammattikorkeakoulujen vaativista tehtävistä tutkimus- ja kehitystoiminnan orientaation selkiyttämisen. Hän korostaa, että t&k-tehtävässä toimijan – erityisesti ko. hankkeen tutkimusosuuden tekijän – on pystyttävä asemoimaan itsensä tutkimustoiminnan avaruuteen. Tutkimustyötä tekevän on pystyttävä osoittamaan oman tutkimuksensa paikka suhteessa muihin tutkimuksiin. Se on tärkeää, koska t&k-toiminnassa sovellettavat menetelmälliset keinot, niiden teoreettinen versus praktinen syvyytaso, valitaan tutkijan valitseman position mukaan.

Ammattikasvatuksen aikakauskirjan tähän teemanumeroon lähetettiin muitakin mielenkiintoisia artikkeleita. Osittain teemanumeron julkaisutilan rajallisuuden, artikkelien poikkeavien teemojen tai rakenteen sekä liian pituuden vuoksi osa artikkeleista jäi odottamaan tulevia toimenpiteitä ja mahdollista julkaisua ensi vuoden numeroissa. Toimituskunnan puolesta kiitämme kaikkia kirjoittajia, referee-lukijoita ja kaikkia, jotka tavalla ja toisella toivat oman työpanoksensa tähän teemanumeroon. Ha-

luamme rohkaista kaikkia ammattikasvatuksen ja -koulutuksen kentällä toimivia kirjoittamaan Ammattikasvatuksen aikakauskirjaan, jonka toivomme tulevan heille kaikille entistä merkittävämmäksi keskustelufoorumiksi. Erityisesti toivomme, että toisen asteen koulutusväki rohkaistuisi ja innostuisi osallistumaan ja kirjoittelemaan kenttensä tutkimuskuulumisista.

Lähteet:

- Kolb, D.A. 1984. *Experiential learning. Experience as the source of learning and development.* Englewood, Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Lasonen, J. 2001. Työpaikat oppimisympäristöinä: työpaikkajohtajien, opiskelijoiden, työpaikkaohjaajien ja opettajien arviot Silta-hankkeen (2+1) kokeilun kokemuksista. Helsinki: Opetushallitus.
- Nikkanen, P., Arffman, I., Huttunen, U. & Välijärvi, J. 2000. Koulun ja työelämän yhteistyö oppimisen monipuolistajana. Teoksessa J. Välijärvi (toim.) *Koulu maailmassa - maailma koulussa. Haasteet yleissivistävän opetuksen ja opettajankoulutuksen tulevaisuudelle.* Opetushallitus. Opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen ennakointihankkeen (OPEPRO) selvitys 9. Helsinki: Hakapaino, 117-156.
- Nyysölä, N. 2003a. Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa. Väliraportti näyttöprojektien toiminnasta vuosina 2000 ja 2001. Opetushallitus. Vantaa: Dark Oy.
- Nyysölä, N. 2003b. Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa 2002. Väliraportti näyttöprojektien toiminnasta. Helsinki: Opetushallitus.
- Pohjolainen, L. & Vesaaja, M. 2001. Näyttöjen kehittäminen ammatilliseen peruskoulutukseen. Näyttöpilottiprojektien 1999-2000 kokemukset ja kehittämisohdotukset. Opetushallitus, moniste 15/2001. Helsinki: Opetushallitus.
- Stenström, M.-L. 2001. Näytöt ammatillisessa peruskoulutuksessa. Kokemuksia ja tutkimustarpeita. Helsinki: Opetushallitus.
- Stenström, M.-L. 2005. Ammatillisen koulutuksen työssä oppimisen arviointi tutkimuskohdeena: Esimerkkinä Leonardo-projekti QUAL-PRAXIS. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 1 (7), 34 -39.
- Stenström, M.-L., Laine, K. & Valkonen, S. 2005. Ammattikorkeakoulut väylänä työelämään. Hallinnon ja kaupan, tekniikan ja liikenteen sekä sosiaali- ja terveysaloilta valmistuneiden työelämään sijoittuminen ja työelämätaidot. Tutkimuslauseita 21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Tynjälä, P. & Collin, K. 2000. Koulutuksen ja työelämän yhteistyö - pedagogisia näkökulmia. *Aikuiskasvatus* 4 (20), 293-305.
- Tynjälä, P., Virtanen, A. & Valkonen, S. 2005. Työssäoppiminen Keski-Suomessa. Taitava Keski-Suomi -tutkimus. Osa I. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://ktl.jyu.fi/ktl/ajankohtaista/verkkoi/>.
- Tynjälä, P., Nikkanen, P., Volanen M. & Valkonen, S. 2005. Työelämäyhteistyö ammatillisessa koulutuksessa ja työyhteisöjen oppiminen. Taitava Keski-Suomi -tutkimus. Osa II. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://ktl.jyu.fi/ktl/ajankohtaista/verkkoi/>.
- Virolainen, M. 2001. Ammatillisen peruskoulutuksen näytöt Englannissa, Saksassa, Hollannissa ja Tanskassa. Helsinki: Opetushallitus.
- Virolainen, M. 2005. Osaamista rakentamassa - ammattikorkeakoulut harjoittelujen ja työelämäyhteistyön kehittäjinä. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. (Painossa).
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. 2005. Ammattikorkeakoulu ja yliopisto yksilöllisten koulutustavoitteiden toteuttajina. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. (Painossa).